

**UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ STUDII DE HUNGAROLOGIE
DEPARTAMENTUL DE ETNOGRAFIE ȘI ANTROPOLOGIE MAGHIARĂ**

**SPAȚII ȘI STRUCTURI ÎN LOCALITATEA SĂLACEA
O ABORDARE METODICĂ NOUĂ ÎN CERCETAREA AȘEZĂRIILOR**

REZUMAT

**Conducător științific:
prof. univ. dr. Pozsony Ferencz**

**Doctorand:
Bulcsu László**

**Cluj-Napoca
2023**

Cuprins

1	Introducere.....	9
2	Curente în cercetarea așezărilor.....	11
2.1	Cercetarea etnografică.....	12
2.2	Școala nemțească.....	16
2.3	Cercetarea transilvăneană timpurie.....	19
2.4	Cercetări și rezultate de etnologie a așezărilor din Transilvania și Moldova.....	22
2.5	Etnografia așezărilor.....	26
2.6	Local History, Historical Ethnology adică cercetarea anglosaxonă a ruralului.....	29
2.7	Interpretările din secolul XXI.....	31
2.8	Concluzii.....	34
3	Extinderea cadrului de interpretare.....	37
3.1	De la straturile istorice la straturile așezărilor.....	37
3.2	Tradiție orală și memorie.....	39
3.3	Spațiu și localitate.....	40
3.4	Întrebările cercetării.....	42
4	Cadru metodologic.....	43
4.1	Metodologia etnografiei așezărilor.....	43
4.2	Cercetarea așezărilor.....	43
4.3	Studii ale comunităților.....	44
5	Munca de teren.....	47
5.1	Participare observativă.....	47
5.1.1	Etapa 1: Culegerea nestructurată.....	48
5.2	Etapa 2: Culegerea structurată.....	52
5.3	Alte metode.....	53
5.3.1	Interviurile.....	53
5.3.2	Descrierea experimentativă a satului.....	56
5.3.3	Fotografierea.....	58
5.3.4	Terenul virtual.....	58
6	Cunoașterea și utilizarea surselor.....	60
6.1	Hărți.....	61
6.1.1	Hărțile de la consiliul local.....	62
6.1.2	Hărțile militare.....	62

6.1.3	Catalogul hărților din Județul Bihor.....	64
6.2	Surse locale.....	64
6.2.1	Arhiva școlii.....	64
6.2.2	Registrelle bisericii reformatate.....	64
6.2.3	Documente și fotografii culese.....	65
7	De la Ținutul Ierului la Sălacea.....	66
7.1	Ținutul Ierului în context istoric.....	66
7.2	Ținutul Ierului în structura Bazinului Carpatic.....	67
7.3	Descrieri și delimitări ale Ținutului Ierului.....	70
7.4	Concluzii.....	76
7.5	Sălacea în cadrul Ținutului Ierului.....	77
8	Fundătură sau zonă de tranzit.....	77
9	Schița istorică a așezării Sălacea.....	81
10	Populația.....	89
11	Extravilanul și mediul natural.....	94
11.1	Structura locală a extravilanului.....	95
11.2	Parcurgerea terenului.....	95
11.3	Metode și rezultate.....	97
11.4	Extravilanul pe baza hărților.....	100
11.5	Modificarea extravilanului pe termen lung.....	102
11.5.1	Pustele aparținând de Sălacea.....	102
11.5.2	Originea toponimelor vechi.....	104
11.5.3	Hărți despre schimbarea hotarelor din secolele XVIII–XIX.....	106
11.5.4	Harta cadastrală stratificată dintre 1894 și 1923.....	109
11.5.5	Harta cadastrală din 1988.....	114
11.5.6	Ce ar fi înafara hărților.....	118
11.5.7	Concluzii.....	119
11.6	Modificarea extravilanului pe termen mediu.....	121
11.6.1	Sistemul de drumuri.....	121
11.6.2	Hotarul de sus.....	122
11.6.3	Hotarul de jos.....	123
11.6.4	Actori economici.....	132
11.7	Concluzii.....	148

12	Viile.....	150
12.1	Schimbarea viilor pe termen lung.....	151
12.2	Schimbarea viilor pe termen mediu.....	152
12.2.1	Utilizarea tradițională a viilor.....	152
12.2.2	Viile colectivizate.....	154
12.2.3	Schimbările de după 1989.....	155
13	Șirul de pivnițe.....	158
13.1	Schimbarea pivnițelor pe termen lung.....	158
13.1.1	Satul celor 1000 de pivnițe.....	158
13.1.2	Alei și străduțe.....	159
13.1.3	Despre viața din pivnițe.....	160
13.2	Schimbarea pivnițelor pe termen mediu.....	161
13.2.1	Viața tradițională în pivnițe.....	161
13.2.2	Viața din pivnițe în perioada socialismului.....	161
13.2.3	Viața din pivnițe după 1989.....	162
13.3	Pivnițele.....	164
13.3.1	Exteriorul pivnițelor.....	164
13.3.2	Interiorul pivnițelor.....	164
14	Intravilanul.....	166
14.1	Modificarea intravilanului pe termen lung.....	167
14.1.1	Istoria originii și decăderii Sălecii.....	168
14.1.2	Primul strat, adică nucleul așezării.....	169
14.1.3	Al doilea strat.....	175
14.1.4	Păstrarea tradițiilor, stratificarea.....	178
14.1.5	Strada.....	180
14.1.6	Stratul uitării.....	183
14.1.7	Centrul.....	188
14.1.8	Ultimul strat.....	189
14.1.9	Străzi secundare, străzi de legătură.....	194
14.1.10	Numerotarea caselor.....	195
14.1.11	Problematika toponimelor.....	199
14.2	Modificarea intravilanului pe termen mediu.....	204
14.2.1	Imaginea așezării.....	204

14.2.2	Centrul.....	216
14.2.3	Zile obișnuite, zile de sărbătoare.....	223
14.2.4	Cămunul, adică gospodăriile din Sălacea.....	236
14.2.5	Gospodăriile dinaintea socialismului.....	241
14.2.6	Gospodăria ca unitatea de bază a proprietății private în perioada socialistă.....	248
15	Problematika analizării gospodăriilor.....	255
15.1	Gospodării cu curte pentru animale.....	255
15.2	Reprezentările gospodăriilor de către Kós Károly.....	259
15.3	Studii de caz.....	262
15.4	Descrieri și studii de caz concrete.....	263
15.5	Schimbare de context.....	265
15.6	Concluzii.....	266
16	Studii de caz.....	267
16.1	Strada Tót 1.....	267
16.2	Strada Tót 2.....	269
16.3	Szentgyörgy 1.....	271
16.4	Szentgyörgy 2.....	273
16.5	Szentgyörgy 3.....	277
16.6	Nagyburga.....	278
16.7	Bécs.....	280
16.8	Felvég.....	281
16.9	Alvég.....	282
16.10	Strada Zöldfa.....	284
16.11	Dinnyés kert.....	286
16.12	Concluzii.....	287
17	Concluzii și tezele lucrării.....	288
18	Mulțumiri.....	302
19	Bibliografie comprehensivă.....	303
20	Lista interlocutorilor.....	330
21	Surse și izvoare.....	1
22	Anexi de hărți.....	8
23	Figuri.....	25
24	Tabele.....	27

25	Fotografii.....	30
26	Pagina Facebook a localității Sălacea.....	52
27	Fotografiile relizate pentru studiile de caz.....	55
28	Situarea gospodăriilor și planurile acestora.....	66
29	Fragment din versiunea decodată a descrierii experimentative a așezării și a șirului de pivnițe.....	73

Cuvinte cheie

evoluția așezării, strat al așezării, tradiție orală, memorie culturală, gospodărie, parte a așezării, toponime

Față de punctul de pornire al cercetării, am restrâns cadrul de interpretare, în care încerc să introduc un nou mod de abordare al așezării, respectiv o noțiune neelaborată încă. În capitolul despre istoria cercetării schițez evoluția cercetării etnografice maghiare referitoare la așezări. Mentorul acestui domeniu de cercetare este GYÖRFFY István, care formează o școală de cercetare focusându-se pe structura gospodăriei. Cercetarea timpurie scoate în evidență tematica morfologiei, iar în cercetarea clasică a așezărilor revine în mod continuu problema priorității determinației naturale sau umane. Cercetarea etnografică timpurie nu se profesionalizează în totalitate. În prima parte nu există lucrări de sinteză, monografii. Însă voi prezenta două exemple din cercetarea germană a așezărilor, din care reiese o oarecare schimbare de abordare. Sinteza lui Robert MIELKE este mai ales de natură morfologică. Iar Albert HÖMBERG oferă o nouă dimensiune cercetării așezărilor pe baza structurării funcționale ale așezării și a sistematizării.

În cercetarea transilvăneană ies în evidență doi cercetători. Lucrările minuțioase, profunde ale lui VÁMSZER Géza oferă o incursiune aprofundată în evoluția așezărilor secuiești. El observă acele schimbări de la începutul secolului XX, care pentru mine se conturează foarte palid, iar pentru înțelegerea relațiilor sociale și economice din perioada respectivă ne oferă un ajutor noțiunile actuale referitoare la așezări. Observațiile și rezultatele lui KÓS Károly ne prezintă formarea imaginilor de așezări în secolul XX, iar în ceea ce privește aspectul evoluționist, în mai multe cazuri atrage atenția asupra diferențelor și specificităților *așezărilor libere*, legate de determinarea naturală, respectiv *așezarea* legată de determinarea umană.

În a doua parte a secolului XX etnografia așezărilor încearcă să realizeze o sinteză a rezultatelor anterioare, încearcă să se definească și să formuleze noi direcții de cercetare. În această abordare apar semințele abordării stratificate. Paralel am încercat să găsec similitudini în literatura internațională, mai precis în cea anglo-saxonă, în cadrul orientării *local history* și/sau *historical ethnology*. Cercetarea lui Oliver RACHAM și Alexander FENTON se focusează pe schimbarea ruralului și a modului de viață rural, oferă o abordare mai complexă, însă nici unul nu intră pe plaiul interpretării așezării. În prezentarea monografică a evoluției așezărilor secuiești publicată în anii 2000 se conturează posibilitățile interpretărilor pe termen lung, mediu și scurt, a relațiilor sau a contrastului dintre aspectul istoric și tradiția orală.

Am lărgit orizontul interpretativ prin trei dimensiuni. În realizarea interpretării am introdus conceptul de strat de așezământ, concepte comparabile deja discutate anterior în capitolul legat de stratificarea istorică. În opinia mea, diferența dintre stratificarea istorică folosită pentru migrarea bunurilor culturale și stratificarea așezămintelor se conturează în capitolul care dezbate etnicitatea. În Sălacea nu am întâlnit elemente culturale originare de la catolicii colonizați sau care să fie strâns legate de aceștia. Pe de altă parte, condițiile locale și formațiunea de așezământ a acestora reprezintă granițele culturale și sociale care se formează la nivel local. După cum ne sugerează și subtitlul, perspectiva stratificării poate fi o alternativă nouă de metodologie în problematica complexă a cercetării imaginii în ansamblu și a denumirii așezămintelor, considerată ca fiind deficitară până în prezent.¹ Supun atenției teoria memoriei culturale a lui Jann ASSMANN și teoria tradiției orale a lui Jan VANSINA în contrast cu problematica istoricității. În ceea ce privește relațiile manifestate în timp și proiecțiile lor spațiale, introduc în interpretare conceptul de localitate al lui Henry LEFEBVRE și Arjun APPADURAI

În capitolul metodologic, pornesc de la metodologia etnografiei așezărilor schițată pe scurt de János Báth, pe care o completez cu două volume metodologice care pot fi contrapuse etnografiei așezărilor. Schița metodologică și colecția de texte care se concentrează pe cercetarea așezărilor este orientată spre perspective de dezvoltare spațială. Una dintre concluziile eseului de sinteză al volumului despre problema comunității este că tematica aceasta a comunității este înlocuită tot mai mult de cea a localității. În ceea ce privește metodele, accentul a fost pus pe explicarea acestora. Secționez observația participantă și încerc să descriu în mod autoreflexiv importanța perspectivei și a momentului. În metodologia mea includ atât metode calitative, cât și cantitative. În interviu urmez aspecte ale ambelor volume metodologice și explic cum practica mea se abate de la ideal în funcție de situație. Pentru celelalte metode, acord atenție aspectelor tehnice. În cazul descrierii satului, care formează planul de bază al cunoașterii mele despre schimbarea ulterioară a așezării, voi descrie o metodă care este experimentală și care trebuie perfecționată. Lecția metodei bazate pe date concrete este că, fără date soft, aceasta nu permite decât o interpretare statică. În cazul fotografierii trebuie să constat că nelimitarea tehnică poate fi în detrimentul unei investigații concentrate, așa că cercetătorul trebuie să exercite autodisciplina, dacă dorește să obțină o imagine reprezentativă.

Perspectiva mea este practic rezultatul interesului și energiei investite în munca de teren, dar studiul și analiza izvoarelor, care este indispensabilă în cercetarea așezămintelor, este deasemenea decisivă. Când dezbat izvoarele, pun accent pe problematica cercetării izvoarelor etnografice. Privind în retrospectivă, pot observa că datorită diversității izvoarelor/surselor și apariției acestora în locuri

¹ BARABÁS 1979: 10-14., BÁRTH 1996: 149-164, 185.

neșteptate, citirea și studierea izvoarelor este o sarcină care necesită multă atenție. Pe parcursul cercetării, a trebuit să dedic mult timp interpretării izvoarelor/surselor citate și a hărților. Stratificarea așezămintelor funcționează doar în relația complementară dintre cunoștințele locale și stilul de viață, ca date primare, respectiv ca surse, pentru analiză secundară.

Între capitolul metodologie și analiza așezămintelor, descriu detaliat mediul din Sălacea, stilul de viață tradițional și Valea Ierului ca formator de identitate. La începuturi, Valea Ierului este doar o categorisire administrativă, iar eu pornesc de la prima menționare a acesteia. După formarea administrativă timpurie a acestui așezământ, dezbate apariția acesteia în lucrări care sintetizează segmentarea peisajului etnografic. Aceste descrieri concise care sunt completate continuu cu informații noi, evidențiază relațiile infrastructurale și integrarea tradițională în mediul înconjurător. În afară de lucrarea lui VARGA Gyula, se află mereu pe plan secund partea mai mică rămasă pe teritoriul Ungariei. În studii se conturează o imagine în schimbare continuă a zonei Văii Ierului. În diferitele analize ale volumelor de studiu, acord atenție deosebită evidențierii localității Sălacea. Pe baza primului volum de studii putem observa că Sălacea a jucat un rol central în secolul al XIX-lea, după care "a rămas în urmă" în secolul XX. Transformarea peisajului cultural tradițional a avut efecte spectaculoase asupra așezământului. Prin cercetări științifice putem observa clar că așa numiții munți cu viță-de-vie, care astăzi sunt greu de delimitat, din cauza lipsei frontierelor fizice s-au aflat la limita dintre câmpia care se întindea de-a lungul râului Ier și cea care continuă în creasta deluroasă, deci nu sunt munți din punct de vedere științific. La finalul dezbaterii despre Valea Ierului, evidențiez identitatea ierică a localității Sălacea, iar după aceea schițând căile de acces spre localitate prezint statutul, poziția precum și formarea localității.

În privința satului Sălacea, pe baza unor izvoare, studii și jurnale de călătorie schițez mai întâi ordinea cronologică a schimbărilor ce au avut loc de-a lungul timpului și subliniez ce etape și elemente ale dezvoltării așezământului apar în literatura de specialitate și care sunt cele care apar numai pe hărți sau alte izvoare. Pe urmă voi prezenta rapoarte demografice până în anul 1992. Pe baza statisticilor, putem observa că la sfârșitul secolului al XX-lea s-a echilibrat raportul confesional.

În interpretarea pe termen lung și pe termen mediu, dezbate distinct fiecare componentă a așezământului. Prin urmare, capitolele pe termen lung și mediu ale aceluiași component se succed. În interpretarea pe termen lung a schimbărilor intervenite în localitate, sunt puse în evidență toponimele de uz curent și găsite în lucrări istorice, hărțile manuscrise înregistrate la diferite niveluri, precum și cercetările istorice și descrierile de drumuri, prin care se trasează o stratificare reconstituibilă limitată care poate fi separată sistematic prin interpretarea pe termen mediu. În interpretarea pe termen mediu este semnificativă relația dintre tradiție și modernizare, despre care discuțiile pot parcurge în două

direcții.² În demersurile din Sălacea deopotrivă apar atât caracteristici oponente, cât și adaptive. Interpretarea pe termen scurt se focusează pe imobile, pe prezentarea cazurilor individual. În cazul componentelor pornesc de la schimbările segmentelor delimitării teritoriale a localității și a mediului înconjurător. Când dezbăt extravilanul, schițez delimitarea tradițională, relația cu intravilanul și experiențele acumulate cu ocazia vizitei la fața locului. Delimitarea de bază uniformă dintre extravilan și intravilan este determinată în mod natural, dar în ceea ce privește utilizarea și relația lor sunt opuse unul celuilalt. Pentru o cunoaștere detaliată și aprofundată a graniței, am îmbinat mai multe metode și surse. Comparând cu listele interlocutorului meu, am constatat că, în listele tip bază de date denumirile actuale și cele istorice care identifica același subiect apar în paralel și nu sunt sensibile la schimbarea funcției, nu sunt separate în alt mod sau stratificate. În stratificarea pe termen lung a extravilanului se poate delimita clar. Se conturează istoricul unor fragmente de graniță și puste apărute în timpuri diferite, înainte de hărțile existente. Restul materialelor stratificabile se limitează la compararea denumirilor de pe hărți. Cele mai multe părți de graniță s-au format în sec. XVIII-XX prin amenajare teritorială și prin fragmentare, așadar numărul denumirilor acestora se înmulțește semnificativ. În sec. XIX-lea apar denumiri care denotă continuitate, iar altele sunt modificate de la hartă la hartă. Pentru a potrivi hărțile, am încercat să plasez cât mai multe nume de hotar în ordine cronologică, cu cât mai multe origini ipotetice și istorice. Atât din interviurile cu interlocutorii mei, cât și din lista pe care am primit-o, reiese clar că cea mai recentă stare de lucruri este fixată în denumirile modificate, iar denumirile istorice, sistemul de rotație și etichetarea sunt acoperite și uitate.

În analiza pe termen mediu a extravilanului, am subliniat transformarea structurală a hotarelor, schimbările între membrii privind utilizarea acestora și a actorilor economici. Odată cu modernizarea, sistemul tradițional de drumuri de căruțe se transformă, iar parcelarea pământurilor din hotare se schimbă. Transformarea hotarelor are un impact mai profund asupra pământurilor din zona inferioară, unde secarea Ierului elimină multe stiluri și moduri de viață tradiționale. Urmele și amintirile utilizării tradiționale a hotarelor trezesc și actualmente nostalgii în rândurile oamenilor din Sălacea. Pășunatul tradițional se concentrează, de asemenea, în zonele din zona inferioară din jurul Ierului. Pășunatul trebuie subliniat, deoarece este cel mai strâns asociat cu modelarea pământurilor din intravilan.³ De la schimbarea regimului comunist, pășunatul a scăzut constant, iar utilizarea pământurilor de pe hotare a fost din ce în ce mai mult limitată la culturi mari și terenuri arabile. După schimbarea regimului, se remarcă formele de tranziție în împărțirea parcelelor, cu prelucrarea

² LAJOS 2013: 45. De regulă etnografia prezintă cele două entități în opoziție, deși modernizarea poate fi interpretată drept adaptare locală. Din acest punct de vedere noile instrumente, habitusuri și aspirații economice se integrează în comunitatea locală în mod organic, fără presiuni.

³ Figura 3.

parcelelor de mărimea unui loc de gospodărie în zonele de locuit Nagyérhát și Benicze, concomitent cu creșterea numărului de solare din grădini, precum și contopirea și mozaicarea vițelor de vie în zona superioară, de dealuri.

În acest capitol am încercat să abordez sistemul agricol din perspectiva actorilor. Modelul economic de după schimbarea de regim, în post-comunism, se întoarce la cel tradițional în multe privințe, dar este caracterizat și de elemente similare sistemului de rentă și sistemului de beneficii care au apărut în socialism. Relațiile economice tradiționale se evidențiază permanent din interviuri, iar actorii proeminenți ai acestora sunt marii fermieri. O imagine mai limitată și mai nuanțată se desprinde din surse. Perioada de după colectivizare trăiește la nivel sistemic în amintirile intervievaților mei. Munca colectivă, localizarea secțiilor, reflectă forme de apărare împotriva restructurării violente ale statului. La nivelul muncii, însă, sectoarele mai specializate și unitățile de stat sparg segmentările și granițele locale tradiționale. Perioada de după schimbarea de regim este caracterizată de o reapariție constantă a modelelor de adaptare și a soluțiilor de tranziție. În timpul perioadei de cercetare pe teren se poate observa o stagnare, iar în practica de zi cu zi, doar modelul economic emergent și condițiile regionale și de macromarketing sunt văzute ca o alternativă.

Dealurile viticole reflectă cel mai bine moștenirea vechilor așezări, în timp ce termenul *dealul străzii Tót / străzii Kossuth* reprezintă, de asemenea, fuziunea și eliberarea ulterioară a tensiunii. Astfel, împărțirea dealului viilor este în concordanță cu așezările tradiționale, chiar uitate, separate. Acesta este contextul primar în care nu se poate trasa o graniță clară între catolici și reformați, aparent din cauza peisajului. În ceea ce privește utilizarea dealului, este interesant cum, în mod tradițional, majoritatea din strada Tót și catolicii, definiți ca "Tót", împart un deal și aceleași rânduri de pivnițe. Viile au fost locurile proeminente ale hotarelor până în primul deceniu al schimbării de regim. Mecanismul socialist de redistribuire a avut impact puternic asupra culturii viticole. Podgoriile distincte în mod tradițional se contopesc din ce în ce mai mult cu terenurile arabile din zona superioară a hotarelor și, probabil, dimensiunea parcelelor și mozaicul de podgorii reflectă mediul diferit din trecut. Cu toate acestea, în viitor, viile ar putea suferi o schimbare majoră.

Rândurile de pivnițe ce pornesc de pe ulițe sunt semiperiferice, iar în cazul Burga acestea sunt conectate la străzi. În secolul XX se poate observa o schimbare în acest sens, perpetuată prin inversarea denumirilor. Data schimbării este incertă, dar poate fi legată de caracterul semiperiferic. Până la schimbarea de regim, anumite rânduri de pivnițe au fost dezvoltate și lărgite în mod continuu. Astăzi există multe pivnițe care s-au degradat ori surpat și există opinii diferite cu privire la locul unde se merită a cumpăra o pivniță. În anii socialismului elementele caracteristice ale vieții tradiționale de pivniță se erodează treptat. După schimbarea de regim, viticultura și vinificația în

curte sunt trecute în plan secund, iar specializarea pe acest domeniu ca mijloc de trai alternativ nu este încă bine încheată la momentul efectuării cercetării.

Pe termen lung, schimbarea intravilanului și divizibilitatea straturilor, diversitatea toponimelor, cunoașterea și uitarea locală, precum și sursele sunt toate la fel de importante. Fără a le compara nu este posibil să se formeze o imagine completă. Pe termen lung interpretarea la nivel de parcelă este limitată, deoarece conceptele derivate din perioada iobăgiei nu pot fi identificate cu cele asociate cu organizarea funciară care a apărut la începutul secolului XX. Toponimele conțin semnificații subiacente care se schimbă odată cu stratificarea. Apariția toponimelor în surse scrise este destul de rară. Cel mai devreme, *strázile Platea Tott*, și *Platea Pyachz* pot fi identificate cu părțile actuale.⁴ Ulterior, versiunile scrise ale numelor și modificările acestora sunt cunoscute din hărțile din secolele XIX–XX. Desigur, din hărți se poate urmări proiecția spațială a dezvoltării așezărilor, care poate porni de la nucleu, dar poate duce și la formarea unor noi centre prin fuziunea diferitelor așezări. Pot fi identificate nume străvechi, care reprezintă o ruptură cu tradiția, prin uitare. Odată cu cel de-al doilea strat se formează o nouă tradiție, al cărei caracter normativ se descompune în timpul cercetării de teren. În straturile profunde ale localității Sălacea apar granițe etnice și apoi religioase înfășurate în haine etnice, care se încearcă a fi dizolvate la nivelul schimbărilor de nume sau al variațiilor de nume. Presupun că doar acolo unde nu există astfel de probleme nerezolvate, fixate de memoria culturală. Această din urmă tradiție este cea care duce la schimbări de nume reprezentând desprinderea de semnificații date de alții, neutralizând tensiunile până în secolul al XIX-lea. Astfel toponimele se estompează și se schimbă unele față de altele.

În acest context, sufixul *stradă* în Sălacea este înțeles în mod tradițional ca un adjectiv peiorativ, diminutiv.⁵ Categoriile de stradă, părți ale localității sau categorii ale localității care se referă la aceeași entitate sunt interschimbabile în timp, cunoscute pentru localnici și derutante pentru cei din afară, similar cu termenul folosit pentru o parcelă de teren, gospodărie din afara localității. Părțile stăvechi sunt așezări care pot fi stratificate într-o categorie separată de drumuri sătești, apoi devin părți de așezări și ulterior sunt retrogradate la categoria stradă. Acest lucru este reprezentat de denumirile de pe harta cadastrală, dar și de termenul de strada Tót/Kossuth/Kálvin, care presupun că a înlocuit fosta așezare Sălacea. Acest lucru este confirmat și de denumirile Burga și Szentgyörgy ("Sfântu Gheorghe"), care sunt sufixe de stradă introduse forțat în vocabularul local. Sursele sunt indispensabile pentru comentariul privind Új utca ("Strada Nouă") și Hajnal utca ("Strada Zorilor"). În cazul străzii Noi, există două schimbări interesante de sens. Ea este împărțită în două părți, Alvég

⁴ Platea în limba latină înseamnă stradă sau drum.

⁵ BÁRTH 1996: 157.

și Felvég, care, de asemenea, în mod tradițional, nu sunt categorii de străzi, ci în mai multe interpretări pentru Bazinul Carpatic, acestea acoperă părți din așezări. Termenul de "Strada Nouă" rămâne în folosința comunității reformate (ca stigmatizant), iar prin lărgirea sensului său, acesta devine sinonim pentru întreaga parte catolică, cu toate straturile sale, și se transformă într-o singură formațiune.⁶

Prima și a doua statistică militară, va acoperi zonele de locuire stabilite între 1783 și 1864, umplând golul dintre Strada Nouă și fostul strat. Pe baza cunoștințelor locale, acestea sunt înglobate sub părțile anterioare, iar ordinea lor de formare nu este cunoscută și nici nu am reușit să o stabilesc. Un bun exemplu de înglobare este Viena, pe care presupun pe baza structurii numelui, a foneticii și a condițiilor locale că este de asemenea suprapusă cu părțile străvechi, așa apărând inclusiv în istoriografie. Cu toate acestea harta arată că este rezultatul unei stratificări diferite a așezărilor. Eu văd motivul uitării nu numai în subdivizarea părților anterioare, ci și în dezvoltarea ulterioară a așezării.

În prezent se cunosc cele mai multe despre așezarea ultimului strat, care este bine cunoscută de locuitorii din Sălacea, atât în ceea ce privește denumirile, cât și trăsăturile specifice ale parcelelor. Ultimul strat întărește, de asemenea, concepția formală, deoarece majoritatea numelor lor se referă la fostele pășuni, indicând astfel originea lor odată cu publicarea. Aceste secțiuni sunt alcătuite din rânduri articulate de case, a căror cunoaștere este deținută de cei care sunt familiarizați cu aceste părți periferice ale așezării. Un exemplu interesant de amalgamare se aplică la strada Zorii (Hajnal), care se contopește mai târziu cu zona de case cu grădină Dinnyés. În acest context, articularea poate fi observată în utilizarea sintagmelor *mic* și *mare* ori *sub* și *sus* în diferite straturi. În ultimul strat, subdiviziunea fiecărui rând de case este limitată, cu denumiri care indică specificități individuale. La nivelul așezării ca studiu de caz, îmi pun întrebarea: poate fi distincția locală din ultimul strat o caracteristică a dezvoltării așezării și, dacă nu, care sunt constrângerile temporale și spațiale?

Străzile laterale, aleile și/sau ulițele prezintă un model diferit. Străzile laterale se construiesc continuu în interior, care pot fi precedate de drumuri de căruțe limitrofe. Cele mai multe dintre cele din partea plană preiau numele drumurilor principale, deși pot exista variații (Strada Zorii, Ulița Tar), dar aleile care urcă în sus sunt de obicei denumite după proprietarii caselor învecinate și, prin urmare, numele lor se schimbă constant, mai multe nume trăind în paralel. Prin urmare, fără cunoștințe locale suficiente, acestea pot fi confundate. În exemplele din Ungaria indic faptul că, odată cu acordarea unei denumiri oficiale, ulițele laterale sunt de obicei transformate în străzi. Astfel,

⁶ Figura 2.

modernizarea și declasarea pot duce la omogenizare.

Turnura științifică legată de paradigma stilului de viață care a apărut în a doua jumătate a secolului XX este esențială pentru analiza pe termen mediu a terenurilor din intravilan. În contextul tradiției și al modernizării, un posibil domeniu de interpretare a stratificării așezărilor pe termen mediu este imaginea așezării, care este modelată de condițiile și circumstanțele externe, de relațiile socio-economice locale și de modelele uniforme și inovatoare. O delimitare precisă necesită cunoașterea rețelei conceptuale locale și o analiză de caz axată pe fragmentarea internă. Imaginea satului este stratificată de-a lungul încorporării sistemice și a diferențelor generaționale, precum și în forma sa fizică. Înainte de socialism, am putut defini trei forme tipice de case care reprezintă stratificarea socială, care pot fi încă întâlnite în petice și variații. Modernizarea a dus la o transformare semnificativă a peisajului satului, care poate fi interpretată ca un val de construcții. Peisajul satului este dominat de tipuri de case la modă timpurie, articulate funcțional. Valul de construcții este dominat de actori tradiționali și noi, precum și de schiță ca mijloc de obținere a aprobării oficiale din partea instituțiilor abilitate. Procesul este susținut oficial ca renovare, care poate avea ca rezultat o combinație de tehnici și materiale de construcție tradiționale și noi în diferite părți ale locuințelor. Modificarea indică o reducere a valului. Rolul său culminează în proiectarea la modă a spațiilor funcționale care apar ca goluri. Peisajul urbanistic în schimbare lentă, în mare parte fixat la momentul cercetării de teren, anulează tendința anterioară și se caracterizează printr-o varietate de soluții. Tipurile de case tradiționale, atât din perioada socialistă, cât și post-regim, reflectă o imagine omogenă în anumite părți ale străzii, dar una eclectică în general. Planurile de sistematizare și de planificare a așezărilor, care pot fi urmărite pe hărțile cadastrale stratificate și bazate pe narațiuni, joacă un rol decisiv în omogenizare.

În interpretarea pe termen mediu a zonei de intravilan, am acordat o atenție deosebită centrului ca spațiu public. Ceea ce în practică solicită comunitatea, urmează să se reflecte în evoluția spațiilor publice. Epocile succesive produc instituții diferite, astfel că unele instituții sunt lăsate fără funcțiune, ba chiar clădirile sunt demolate sau suferă modificări ale atribuțiilor. Înainte de socialism, relațiile profesionale dominau spațiul public, iar apoi clădirile structurilor de putere și denumirile românești rămase de la acestea, apărute sub socialism, au determinat fața centrului actual. Schimbarea modului de utilizare a fondului de clădiri din centru reflectă intenția de redefinire a comunității sătești și a vieții de zi cu zi, reflectând obiectivele puterii și ale elitelor locale. În prezent, și după schimbarea de regim, apar noi spații publice. Acest lucru redesenează granițele dintre centru și periferie.

În legătură cu aceasta, voi discuta despre schimbările din viața de zi cu zi, sărbătorile și

obiceiurile de căsătorie care caracterizează așezarea. În ceea ce privește tradiția presocialistă, interlocutorii mei evidențiază formele de sărbătoare care se întind pe perioada dictaturii și care dispar treptat. În timpul socialismului relația dintre diferitele relații de muncă și de venit și importanța navei sunt reflectate în mod sistematic. După schimbarea de regim, are loc o revitalizare a tradițiilor la nivel personal, urmată de o dispariție a revitalizării. La nivelul comunității, se conturează noi festivaluri și tradiții, cu o varietate de încorporări la momentul cercetării.

Trec de la sfera publică la o interpretare la nivel de sferă privată și spațiul central, respectiv și pe interpretarea semnificației terenului. Încep analiza cu o descriere generală a cunoștințelor mele despre ce înseamnă are terenul pentru sălăceni. Definesc și reconciliesc cu literatura de specialitate două concepte de bază: *gospodăria* și *întreaga gospodărie*. Între cele două, schițez semnificațiile locale ale împărțirii parcelelor pe baza tipologiei științifice. Modalitățile științifice și locale de a vorbi despre parcele și membri diferă. Rețeaua conceptuală locală este organizată în jurul dimensiunii parcelei, iar subdiviziunea acesteia este un aspect secundar. În ceea ce privește divizarea parcelelor, împărțirea curții printr-o graniță fizică este o evoluție recentă. În cazul unui număr mic de parcele largi, construcția clădirilor una lângă alta poate fi evidențiată doar într-o parte mai redusă a așezării; mult mai des întâlnim cazul unor parcele înguste, clădirile fiind anexate una alteia. După cum mă refer la tipologia din literatura de specialitate, există astfel ordinea curților înșiruite și cu două rânduri. Amenajarea este strâns legată de fenomenele de bisecție (jumătăți de loturi), de vânzările de loturi din secolul XX și de vânzările de loturi duble. Problema lățimii și a îngustării este decisivă în împărțirea curții și a grădinii. Grădina poate fi subdivizată în funcție de cultivabilitate, iar interpretarea locală relativizează dimensiunea parcelei. Parcelele de dimensiuni relative sunt presupuse istoric ca având o dezvoltare liberă a parcelelor în funcție de condițiile de mediu și de subdiviziune a intravilanului, oferind o imagine clară cu o hartă cadastrală stratificată. Acesta este un considerent primordial pentru delimitarea ultimului strat.

Relativitatea conceptelor din domeniul funciar apare în perioada de dinaintea colectivizării. Sistemul pornește de la întreaga exploatare agricolă, care variază de la o parte la alta a așezării. Semi-gospodăriile, care au fost create pentru a menține legăturile de familie și de rudenie, și introducerea de drumuri secundare reprezintă masificarea. Ultimul strat, care definește întinderea, este categoria cu măsură exactă a gospodăriei de 14 ari, cu caracteristica sa unică de curte dublă. În satele românești, dimensiunea parcelelor de pământ joacă un rol important în sistemul socialist de proprietate privată și de curte. Ponderea grădinilor de zarzavaturi din zona mărginașă primită conform interpretării mele a sistemului de angajamente și alocării depinde de mărimea parcelelor. În socialism, navetismul și emigrarea inițiază o migrație internă spre nucleul așezării sau spre parcelele

cu grădini mai mari. Acest lucru distruge în mod constant fostele granițe ale așezării și duce la micșorarea acesteia. În afară de schimbarea numelui zonei Burga, ultimul strat este cel mai profund afectat de micșorare. Nu pot să subliniez îndeajuns de mult importanța faptului că la începutul secolului al XX-lea se formează trei rânduri de case sau străzi pe Nagyérhat, exclusiv dincolo de Podul de Piatră, care sunt complet erodate înainte de sfârșitul secolului al XX-lea, adică într-un total de aproape 60 de ani, ceea ce face ca acesta să fie unul dintre cei mai importanți indicatori ai stratificării pe termen mediu. În timpul cercetării de teren, achiziția de parcele în scopuri economice și închirierea grădinilor este tipică. Ca urmare a micșorării, parcelele duplicate încep să devină din ce în ce mai frecvente după schimbarea de regim, reflectând dimensiuni foarte relative în ceea ce privește suprafețele așezărilor. În cazul străzii Felvég, am evidențiat faptul că, în cadrul secolului al XX-lea, prin alipirea a două parcele creează practic o nouă parcelă întreagă, care poate fi interpretată metaforic ca o parcelă duplicată. Noile tipuri de clădiri care au devenit caracteristice schimbării de regim reprezintă adaptarea garajului și a șopronului, care funcționa ca spațiu de staționare pentru mașini, și rearanjarea structurilor curților interioare pentru a găzdui grădini ornamentale și prioritizarea dotărilor. Aceste procese și rețele conceptuale pot fi explorate cu ajutorul unei tipologii generale într-o măsură limitată.

Interpretarea la nivel de parcele este precedată de un capitol despre problematica analizei de caz, în care schițez patru direcții. Cercetarea asupra parcelei gospodăriei în care se cresc găini arată cum, pe măsură ce corpul de cunoștințe crește, forma parcelei dispare treptat, precum și pe măsură ce spațiile publice sunt transformate sau reglementate și condițiile socio-economice se schimbă. Probabil ca o consecință, studiile de caz sunt, de asemenea, limitate. În ceea ce privește forma tipică de gospodărie cu două parcele, dintre care una dedicată creșterii păsărilor, aș dori să subliniez că forma de gospodărie cu două parcele din Sălacea poate fi asociată cu o organizare specializată a parcelelor de creștere a bovinelor. În acest capitol evidențiez, de asemenea, lucrarea lui Károly KÓS, în care se conturează o dezvoltare continuă a descrierii parcelelor. Rezultatele sale nu se concentrează pe analiza parcelelor individuale, ci pe ilustrații și reprezentări în contextul schimbării așezării. O altă direcție în etnografia așezărilor este analiza de caz în contextul relației întreg-parte, pe care o exemplific cu cercetările lui János BÁRTH în Varság și László NOVÁK în Hajdúság. Pentru analizele de caz concrete, am găsit ca exemple studiile lui Imre GRÁFIK și Balázs BALOG, care stabilesc un set specific de criterii ce pot fi abstracte din relația parte-întreg. În cele din urmă, cu o schimbare de context, mă întorc la conceptele de instalare ale *Muzeului Etnografic în aer liber din Szentendre*, în care se pune accentul pe secțiunea temporală a prezentării. Principala mea constatare cu privire la studiile de caz este că apare o diversitate de abordări și interpretări. Nu există o viziune

unică. Am căutat să prezint studiile de caz Sălăcea ca o combinație a unora dintre acestea, pentru care furnizez schițe de planuri.

Pentru analiza la nivel de parcelă, a structurii curților, a utilizării și a schimbărilor în fondul de clădiri, este important să avem o analiză macroeconomică pe termen scurt și un răspuns social la procesele zilnice. Pentru interpretarea la nivel de parcelă, ale cărei concluzii le formulez la finalul acestui capitol, aș dori să adaug că ansamblul de clădiri în continuă schimbare poate suferi o transformare spectaculoasă în timp, odată cu schimbările de proprietate și cu noile modele alternative de stil de viață. În prezent, există curți cu gazon lângă clădiri pentru animale din ce în ce mai puțin utilizate sau cu funcții în schimbare, la care interlocutorii mei, amintindu-și și de trecut, reflectau: "*Și Laci, ce spuneau bătrânii? [...] Nu știi? Ți-au spus să-ți faci iarbă în curte. [...] Au vrut să blesteme pe cineva. Au spus: Păi, fă-ți iarba în curte. [...] După aia nu mai ai nimic, dacă se face iarbă. [...] Păi, ce bine. Atunci căruța va merge. (2017 K.J., K.E., B.K.)* Privind spre viitor, același lucru este valabil și pentru grădinile deschise, cât și pentru noile modalități de cultivare.

În final voi oferi o sinteză a rezultatelor și concluziilor lucrării în 10 puncte, 10 teze. Deoarece abordarea structurală, stratificată s-a formulat în mine într-un mod intuitiv de-a lungul cercetării pe teren, voi creiona regulile și posibilitățile mai generale de interpretare pornind de la acest aspect.

1. Abordarea structurală, stratificată apare în cercetarea așezărilor, însă nu este elaborată, definită. Poate oferi o viziune nouă prin descrierea dinamică a proceselor, prin care etapele, stațiile și tranzițiile evoluției așezării primesc semnificații mai profunde.
2. Prin imaginea prezentă a localității și cunoștințele ce se pot regăsi astăzi se conturează formarea, structurarea părților așezării, respectiv relațiile dintre acestea. Datorită naturii reconstitutive a memoriei individuale și a memoriei colective, culturale se pot reconstrui diverse etape în timp, care prezintă un anumit grad de uitare, deci din perspectiva stratificării un anumit grad de suprapunere. Această suprapunere reprezintă o schimbare a calității. Vorbim de suprapunere totală, dacă un nume devine istoric sau dacă în unele părți există schimbări ale funcției. Suprapunerea tranzitorie se concretizează în cazul în care conținutul anterior și cel ulterior se reflectă în mod paralel. Caracterul tranzitoriu al cunoștințelor locale fragmentate se poate lega de origini.
3. Sursele din diverse epoci reflectă formarea straturilor, însă ca surse de informații sunt destul de limitate. Formarea unui strat poate fi conturat de mai multe surse, delimitând sau extinzând cadrele interpretării, ceea ce face ca geneza, tranziția să devină ca o secțiune. Însă în opinia mea un strat al așezării nu se rezumă la o secțiune, ci se poate defini în coordonate de timp și

conform unor depuneri. O sursă specifică ar fi harta cadastrală, rescrisă datorită schimbărilor din Sălacea la cumpăna secolelor XIX–XX, astfel că este un instrument stratificat din start. Harta urmărește prezentarea schimbărilor din cadrul așezării, deci prezintă două nivele temporale, două imagini de așezare. Stratificarea nu poate fi doar o chestiune istorică, deoarece doar conținuturile care rămân uitării, devin abstracții istorice pure. Deci practica spațială a muncii de teren, ca specificitate metodologică etnografică, rezultă în conturarea spectrului temporal mai restrâns sau mai extins, care prezintă semne ale stratificării așezării.

4. În procesul stratificării joacă un rol important tradiția. Stratificarea – în interpretarea mai vastă – reflectă de fapt tradiția lungă. Stratificarea în sensul mai restrâns reflectă influența exterioară, respectiv acoperirea semnificațiilor tradiționale, totodată se leagă mai ales de straturile așezării din trecutul apropiat. Tradiția lungă în natura ei este schimbătoare, iar stratificarea apare sub diverse forme, conținuturi, de regulă în fragmente. Tradiția scurtă reflectă o imagine clară.
5. Față de aspectul istoric există încă un punct de vedere: în jurul straturilor de tranziție și celor vii se formează o rețea de noțiuni în centrul căreia se accentuează câte un atribut. Această rețea nu se poate lega – sau doar parțial – de categorizarea și tipologia științifică, astfel că scoate în evidență specificitățile locale ale fenomenului.
6. Stratificarea se leagă în mod organic de structurarea localității. Nu putem afirma în mod evident că o așezare este cu atât mai stratificată, cu cât e mai structurată, căci trebuie să avem în vedere ritmul în care se structurează o așezare, respectiv impactul care duce la structurare. Sălacea prezintă un caracter schimbător în relațiile dintre părți. În mod caracteristic, intravilanul – ce se adaptează condițiilor naturale – este cel care determină relațiile dintre părți. Etapele evoluției așezării se pot redirecționa în mod reciproc, astfel se pot forma noi structuri, noi funcții și noi relații. Deci prin stratificare relațiile dintre părți se pot modifica, hotarele devin tranzitibile, ceea ce în context istoric oferă doar interpretări limitate.
7. În cadrul stratificării delimitez trei coordonate în timp. Stratificarea pe termen lung interpretarea părților se leagă în mod evident de toponimele recente.
 - a. Completând primul strat al părților așezării viile mai deloc structurate și numele lor prezintă o continuitate îndleungată, iar într-un caz schimbarea de nume reflectă condiția de tranzit.
 - b. Structurarea pe termen lung al extravilanului se caracterizează prin două interpretări. Pe planul ideilor structurarea urmează sistemul de norme al stratului secund al intravilanului, dar în practică apare ca un teritoriu tranzitoriu și neutru. În extravilan găsim puține legende privind originea numelor arhaice sau mai noi. Structurarea

extravilanului devine un proces istoric, iar toponimia actuală reflectă procesele din secolul XX, parcelarea sau unificarea unor părți de hotar.

c. În cazul intravilanului delimităm patru etape. Primul strat, cel mai vechi, se omogenizează, parțial se contopește, ceea ce va fi definitivat de stratul al doilea. Totodată chiar și astăzi există un substrat al dualității arhaice al primului strat, ceea ce se poate reprezenta prin extinderea formală a intravilanului în diverse contexte, dar și prin structura sa triplă. Relația dintre primele două straturi apare în schimbarea denumirii străzilor în secolul al XVIII-lea. Denumirile originale arată că la Sălacea în mod tradițional sufixul de stradă reflectă structura numelui cu diminutiv dat de părțile situate față în față. Schimbarea denumirii are rol neutrizant, altfel zis de acoperire. Schimbarea denumirii rămâne la nivelul tranziției, deci cele două denumiri sunt folosite în mod paralel în diverse contexte. Străzile, șirurile de case pe care le-am inclus în stratul uitării, completează aceste formațiuni, ceea ce duce la centralizare și formarea periferiilor. În concepția mea pe lângă rolul de periferie, stratul uitării s-a contopit deoarece nu suprascrive relațiile anterioare, căci este vorba de o expansiune interioară naturală. Cunoștințele locale ale ultimului strat, formate în aceeași structură de timp, sunt cele mai limpezi. Pe ultimul strat supraviețuiesc denumirile acelor părți, pășuni ale extravilanului, pe care se suprapun alte straturi, iar în nomenclatura unor părți formate din mai multe șiruri de case nu se formează o stradă adevărată. Ultimul strat proiectează procesele de pe termen mediu.

8. Stratificarea pe termen mediu preia forme materiale, cu delimitări de tip secvențial, iar prezentarea lineară se poate structura pe baza fenomenelor tematizate.

a. În zona extravilanului se reflectă etape ale ruperii de tradiție și ale reorganizării. Odată cu colectivizarea apar schimbări drastice în sistemul de drumuri, în folosirea hotarelor, care nu pot fi reconstruite nici cu ocazia restituirii terenurilor. În acest proces de schimbare se conturează schimbarea spectaculoasă a toponimelor, care se suprapune cu utilizarea actuală a toponimelor. În opinia mea datorită acestor fenomene de reconstituire secvențială fenomenul stratificării se poate interpreta doar în limite restrânse.

b. Colectivizarea schimbă viile în mod drastic, aici este și mai greu de reconstruit acest fenomen. În cadrul colectivizării se reorganizează o cultură viticolă privată, însă după revoluția din 1989 viile se contopesc în mod treptat cu hotarul superior din vecinătate, căci terenurile nu sunt delimitate în mod fizic după perioada socialistă. Se formulează

întrebarea dacă în viitor vor deveni parte a hotarului sau se vor delimita în mai multe plaiuri sau se vor revitaliza?

c. În cazul intravilanului stratificarea pe termen mediu se conturează pe planul imaginii aşezării, în cazul mobilizării sociale interne și externe și prin procese de structurare, de organizare a gospodăriilor. Dacă ne uităm la întregul intravilan acest proces prezintă o concentrare la începutul secolului XX, și reflectă limitele expansiunii și a utilizării terenurilor din secolul al XIX-lea. Odată cu schimbările administrative din 1918 se formează ultimul strat, datorită unei extinderi pe bază de impact extern, care se fragmentează în mod evident la sfârșitul secolului XX prin restrângerea intravilanului și extinderea paralelă a extravilanului. Exemplul emblematic al stratificării pe termen mediu este faptul că la începutul secolului XX o parte a aşezării se desprinde din una dintre pășunile hotarului inferior, apoi la sfârșitul secolului se reevaluează ca hotar, fiind în folosință ca teren arabil pe parcele. Un alt rezultat al restrângerii este faptul că se dizolvă în mod constant hotarele interioare tradiționale, controlul comunitar formulează noi reguli, iar pe plan de viitor participăm la un proces de omogenizare.

9. La finalul procesului de restrângere analizez procesele pe termen scurt la nivelul cazurilor, prin analiza unor gospodării. După 1989 prin extinderea suprafețelor clădite, prin schimbările sau lipsa funcțiilor în cazul acestora, cu demolarea acestora sau cu ridicarea a noi clădiri se pot reprezenta relații economice și forme de adaptare de tranziție. Gospodăria, ca centru de producție economică ce adună la un loc părți ale aşezării la scară mică, treptat își pierde din importanță⁷ și ies în evidență aspecte estetice. Așezarea ca rezultat, ca o condiție fixă interpretată de observare științifică, este caracterizată de procese intense la nivel de gospodării, ce se pot analiza prin noi cercetări pe teren.

10. În final voi încerca să formulez o definiție a stratificării aşezărilor. Stratificarea aşezării este o construcție a cercetătorului, prin care se pot delimita diferite unități ale aşezării, respectiv se pot conecta unități dintr-o etapă de evoluție identică, chiar dacă se situează mai departe unele de celelalte. Interpretarea stratului de aşezare se extinde în mod continuu în spațiu așa cum ne apropiem de prezent, pe axa timpului însă produce o secțiune mai restrânsă. O etapă în acest proces de evoluție formează noi relații, respectiv se contopește sau le acoperă pe cele anterioare. În acest proces de acoperire reprezintă un factor important orice implicare exterioară, care suprascrive în mod intenționat relațiile locale.

⁷ NOVÁK 1986: 40-41.